

SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče

Novela školského zákona, především § 16, přichází s novým pojetím podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Upouští od kategorizace žáků podle jejich diagnózy, která se tak stává pouze prostředkem pro nastavení cílené podpory ve vzdělávání žáků podle jejich vzdělávacích potřeb. Nově také umožňuje poskytovat podpůrná opatření nejen ve školách, ale také ve školských zařízeních.

Společné vzdělávání bude vstupovat do školského systému postupně. Ředitelé a pedagogové ve školách a školských zařízeních budou podrobněji seznamováni s obsahem jednotlivých podpůrných opatření. **Tento dokument má sloužit k základní orientaci ve změnách, které novela školského zákona přinesla.**

Základní normy ke společnému vzdělávání:

- **Školský zákon** ve znění zákona č. 82/2015 Sb.
- **Vyhláška č. 27/2016** Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných
- Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění **Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání**, čj. MSMT-22405/2016-2
- Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání**, čj. MSMT-28603/2015
- Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění **rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání**, čj. MSMT-21703/2016-1
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. a vyhlášky č. 103/2014 Sb.

1. DEFINICE POJMU „dítě, žák, student se speciálními vzdělávacími potřebami“

Původní právní úprava definovala děti se speciálními vzdělávacími potřebami ve třech základních kategoriích: děti se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.

Děti umístěné do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy byly zařazeny mezi *děti se sociálním znevýhodněním* (§ 19 odst. 4 b); děti s vývojovou poruchou chování umístěné nejčastěji v dětských domovech se školou nebo výchovných ústavech pak mohly spadat také do kategorie *dětí se zdravotním postižením* (dle § 19 odst. 2).

Nová právní úprava vypouští vymezení dětí, žáků a studentů prostřednictvím vyjmenovaných druhů postižení a znevýhodnění. Dítětem, žákem nebo studentem (dále jen „žák“) se *speciálními vzdělávacími potřebami* se tak rozumí žák, jehož vzdělávání z důvodů jeho speciálních vzdělávacích potřeb vyžaduje uplatnění podpůrných opatření.

Děti umístěné v ústavní výchově tedy jsou dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami pouze v případě, že jejich výchova a/nebo vzdělávání **vyžaduje uplatnění podpůrných opatření** (nikoli již proto, že jsou umístěné v zařízení ÚV/OV).

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření z výčtu uvedeného v § 16 školského zákona. **Podpůrná opatření realizuje škola a školské zařízení.**

2. DOPAD NOVELY PRO VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ ČINNOST zařízení pro výkon ÚV/OV a SVP (týká se všech zařízení ústavní výchovy a středisek výchovné péče)

Nová je také možnost poskytovat podpůrná opatření ve školských zařízeních, která se podílejí na vzdělávání žáka, tedy i ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Druh a rozsah podpůrných opatření vychází ze speciálních vzdělávacích potřeb žáka a také z toho, která podpůrná opatření má žák k dispozici ve škole, a která jsou nezbytná i pro jeho činnost ve školských zařízeních.

Popis možné podpory je uveden ve vyhlášce č. 27/2016 Sb., v přehledu podpůrných opatření.

Podpůrná opatření druhého až pátého stupně lze uplatnit pouze s **doporučením školského poradenského zařízení.**

Podpůrná opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami ve školských zařízeních jsou:

- a) poradenská pomoc školského poradenského zařízení,
- b) úprava organizace, obsahu, forem a metod vzdělávání,
- c) použití kompenzačních pomůcek, např. využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, Braillova písma a podpůrných nebo náhradních komunikačních systémů,
- d) využití asistenta pedagoga,
- e) využití dalšího pedagogického pracovníka, tlumočnicka českého znakového jazyka, přepisovatele pro neslyšící nebo možnosti působení osob poskytujících dítěti, žákovi nebo studentovi po dobu jeho pobytu ve škole nebo školském zařízení podporu podle zvláštních právních předpisů (působení těchto osob je vymezeno úvazkem 0,25), nebo
- f) poskytování vzdělávání nebo školských služeb v prostorách stavebně nebo technicky upravených. Stavební a technické úpravy prostor by však měly být využívány výjimečně s ohledem na obecně platné ustanovení §169 zákona

č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a k němu vydané prováděcí vyhlášky č. 398/2009 Sb., o obecných požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb.

Důležité upozornění:

*Jestliže je školské zařízení jinou právní osobou než škola, kterou žák navštěvuje, vydá školské poradenské zařízení **Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami ve školském zařízení**. V případě, že je školské zařízení součástí školy, postačí pouze **Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami ve škole**, kde budou v doporučení ke vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami zohledněny i jeho potřeby v zájmovém vzdělávání.*

3. DOPAD NOVELY PRO ŠKOLY PŘI ZAŘÍZENÍCH ÚV/OV (týká se dětských domovů se školou a výchovných ústavů)

Společné vzdělávání má vytvořit podmínky pro vzdělávání některých žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v „běžných“ školách.

Neruší se systém speciálních škol, ten zůstává, protože je ukotven v § 16 odstavci 9 školského zákona a následně v prováděcí vyhlášce č. 27/2016 (viz <http://www.msmt.cz/file/36859/>).

§ 16 odst. 9 školského zákona: „Pro děti, žáky a studenty s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem lze zřizovat školy nebo ve školách třídy, oddělení a studijní skupiny.....“

Rovněž, což je podstatné pro školy při zařízení ÚV/OV, zůstává nedotčena speciální právní úprava stanovená v § 3 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb., dle které pro děti se závažnými poruchami chování, které z těchto důvodů nemohou plnit povinnou školní docházku v jiné škole, zřizovatel zařízení zřizuje školu s odpovídajícími vzdělávacími programy jako součást zařízení.

V souladu s § 3 odst. 2 pak platí, že pro děti, které po dokončení povinné školní docházky pro závažné poruchy chování nemohou být zařazeny do jiné školy poskytující střední vzdělávání, zřizovatel zařízení může jako součást zařízení zřídit školu poskytující střední vzdělání. Pro děti, které nedosáhly základního vzdělání nebo základů vzdělání, zajistí zařízení vzdělávání podle příslušného vzdělávacího programu.

3.1. Podpůrná opatření

Vzdělávání žáků se SVP probíhá s využitím **podpůrných opatření**, která se člení do **5 stupňů** podle organizační a finanční náročnosti (Vyhl. č. 27/2016 Sb.). Pro žáky je podpora bezplatná. Podpůrná opatření druhého až pátého stupně lze uplatnit pouze s **doporučením školského poradenského zařízení**.

Podpůrná opatření mají stanovenou normovanou finanční náročnost, pokud nejsou již součástí finančních nároků, které vyplývají z činnosti školy/školského zařízení.

Úplný přehled podpůrných opatření je uveden v Příloze č. 1 Vyhlášky 27/2016 Sb. Pro vzdělávání ve škole, třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené podle § 16 odst.9 školského zákona lze doporučit pouze podpůrná opatření spočívající v:

- a) **Poradenské pomoci školy** (výchovní poradce, školní metodik prevence, případně školní psycholog, školní speciální pedagog, školní logoped) a **pomoc školského poradenského zařízení** – PPP (pedagogicko-psychologické poradny) a SPC (speciálně pedagogického centra).
- b) **Úpravě podmínek přijímání a ukončování vzdělávání** – respektuje se, jakým způsobem se žák vzdělával, jaká měl podpůrná opatření, a ta se uplatňují v případě potřeby i při přijímání ke studiu a při ukončování vzdělávání.
- c) **Použití kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a speciálních učebních pomůcek, využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, Braillova písma a podpůrných nebo náhradních komunikačních systémů.**
- d) **Vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu.**
- e) **Úpravě očekávaných výstupů vzdělávání** v mezích stanovených rámcovými vzdělávacími programy a akreditovanými vzdělávacími programy.
- f) **Využití asistenta pedagoga, případně dalšího pedagogického pracovníka - například speciálního pedagoga;** tlumočníka českého znakového jazyka, přepisovatele pro neslyšící nebo možnosti působení osob poskytujících žákovi po dobu jeho pobytu ve škole podporu podle jiného právního předpisu.

3.2. Zvláštnosti související se ZAŘAZOVÁNÍM dětí do školy při zařízeních ÚV/OV

a) Aplikace občanského zákoníku

Dítě je do zařízení se školou umisťováno na základě **rozhodnutí soudu nebo předběžného opatření** dle (občanský zákoník, zákon o SPOD). (Tj. nevyplývá zde z občanského zákoníku pro soud povinnost pro umístění dítěte do DDŠ nebo VÚ získat doporučení ŠPZ, ani souhlas zákonného zástupce ani zletilého žáka - na rozdíl od toho, co by platilo, kdyby se doslovně uplatňovala novela ŠZ; jedná se o **výkon sociálně právní ochrany dítěte**). Soud umisťuje dítě do některého z typů zařízení – DD, DDŠ, DÚ, VÚ. **DDŠ a VÚ jsou ze zákona zařízeními pro děti se závažnými poruchami v chování, které se nemohou vzdělávat v běžné škole. Tedy toto by mělo být zohledněno již v rozhodnutí soudu.** Navíc soud je povinen jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení opatření.

Citace občanského zákoníku:

§ 971

(1) Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby.

§ 972

(1) Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu tří let. Ústavní výchovu lze před uplynutím tří let od jejího nařízení prodloužit, jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají. Trvání ústavní výchovy lze prodloužit opakovaně, vždy však nejdéle na dobu tří let. Po dobu, než soud rozhodne o zrušení nebo o prodloužení ústavní výchovy, dítě zůstává v ústavní výchově, i když už uběhla doba dříve rozhodnutím soudu stanovená.

(2) Pominou-li důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, nebo je-li možné zajistit dítěti jinou než ústavní péči, soud neprodleně ústavní výchovu zruší a zároveň rozhodne podle okolností o tom, komu bude napříště dítě svěřeno do péče.

§ 973

Bylo-li soudem rozhodnuto podle § 971, je soud povinen **nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření** nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči. Za tím účelem zejména

- a) si vyžádá zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí,
- b) si opatří vyjádření názoru dítěte, je-li dítě schopno si jej vytvořit a sdělit poté, co jej soud, s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, řádně poučí, a
- c) vyzve rodiče dítěte k vyjádření jejich stanoviska.

Podobně pak v Zákoně č. 109/2002 Sb.

§ 1, odst. 2. Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let (dále jen „dítě“), **na základě rozhodnutí soudu** o ústavní výchově nebo ochranné výchově **nebo o předběžném opatření** náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, **řádné výchovy a vzdělávání.**

b) Aplikace zákona č. 109/2002 Sb.

Dle § 13 odst. 5 zákona č. 109/2002 Sb.: Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě **na základě žádosti**

ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou.

Dle § 13 odst. 6 zákona č. 109/2002 Sb.: „nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovně právní vztah, **je přeřazeno do výchovného ústavu**“ (ani zde není potřeba doporučení ŠPZ).

Dle § 5 odst. 7 zákona č. 109/2002 Sb.: „do DDŠ a VÚ může být dítě s uloženou ochrannou výchovou umístěno pouze diagnostickým ústavem“, a to na základě komplexní diagnostiky.

Dle § 3 odst. 2 vyhlášky č. 438/2006 Sb., školy, jejichž činnost vykonává právnická osoba vykonávající zároveň činnost zařízení, se zřizují při počtu nejméně 10 dětí nebo žáků. **Diagnostická třída se zřizuje při počtu nejméně 4 žáků. Třída školy a skupina pro praktické vyučování má nejméně 4 děti nebo žáky.** Třída školy, s výjimkou třídy školy při diagnostickém ústavu, se naplňuje do počtu 14 dětí nebo žáků, skupina pro praktické vyučování se naplňuje do počtu 8 žáků, s přihlédnutím k jejich speciálním vzdělávacím potřebám a při zajištění bezpečnosti a zdraví dětí a žáků.

Je důležité poznamenat, že počty žáků ve třídě mohou být nad rámec uvedeného případně změněny ještě na základě podpůrných opatření, jejichž konkrétní výčet je stanoven v příloze č. 1 vyhlášky č. 27/2016 Sb. Mezi podpůrná opatření pátého stupně je zahrnuto kupříkladu i snížení počtu žáků ve třídě až na 4 žáky.

Závěr 3.2:

Z výše uvedeného vyplývá, že pro umístění dítěte do zařízení ÚV, které v případě DDŠ, DÚ a VÚ zahrnuje také zařazení dítěte do školy při ÚV je rozhodující **soudní rozhodnutí**. Pokud by se dítě bylo schopno vzdělávat ve škole jiné než při těchto zařízeních, pak by mělo být soudem umístěno do dětského domova.

Stejně tak je třeba zohlednit i některá ustanovení zákona č. 109/2002 Sb., která se použijí přednostně, aniž by bylo třeba aplikovat pravidla školského zákona. Například DÚ realizují kompletní vyšetření při umístění dítěte do DDŠ nebo VÚ, tato vyšetření jsou tedy relevantní pro zařazení či nezařazení do školy při příslušném školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Na druhou stranu, posuzování speciálních vzdělávacích potřeb a na to navazující doporučení podpůrných opatření je svěřeno výhradně školským poradenským zařízením. Z toho důvodu je třeba v případě, že okolnosti nasvědčují tomu, že žák potřebuje poskytování některého z podpůrných opatření druhého až pátého stupně, vycházet výlučně z doporučení vydaného na základě diagnostiky, kterou podle povahy věci provedla buď pedagogicko-psychologická poradna, nebo speciálně pedagogické centrum.

3.3 Vzdělávání žáků s LMP

Novela zákona neruší **systém vzdělávání žáků s mentálním postižením**. Nadále je možné beze změny vzdělávat žáky se středně těžkým a těžkým mentálním postižením v základních školách speciálních.

V případě škol, jejichž školní vzdělávací program byl vydán v souladu s RVP ZV – LMP, je nezbytné postupovat podle Opatření ministryně, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, č. j. MŠMT-28603/2016, a kterým dochází ke zrušení přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Tyto školy uvedou své školní vzdělávací programy do souladu s novým změněným Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (dále jen „RVP ZV“) nejpozději do 1. září 2018 (tj. nejpozději do 2 let). Do doby uvedení školního vzdělávacího programu do souladu s novým RVP ZV upravuje škola podmínky vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením podle jejich speciálních vzdělávacích potřeb a vychází při tom zejména z nového RVP ZV (tedy i žáků, kteří budou k 1. 9. 2016 na prvním stupni, byť se doposud vzdělávali podle přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením). **Žáci, kteří budou od 1. září 2016 žáky druhého stupně základního vzdělávání a kteří se doposud vzdělávali podle RVP ZV – LMP, dokončí základní vzdělávání podle dosavadního školního vzdělávacího programu vydaného v souladu s RVP ZV – LMP.** Zákonný zástupce žáka však může požádat o vzdělávání podle nového RVP (čl. 6 Opatření ministryně). **Oproti tomu se žáci na 1. stupni ZŠ budou vzdělávat v souladu s upraveným RVP ZV, ve kterém se upravují pravidla pro vzdělávání žáků s LMP.** Tento postup platí i ve škole, která případně přejde do režimu „běžné“ školy hlavního vzdělávacího proudu, ačkoliv byla před 1. 9. 2016 základní školou praktickou.

4. FINANCOVÁNÍ

Financování podpůrných opatření bude probíhat podle údajů uvedených ve školní matrice, které bude škola či školské zařízení v průběhu roku průběžně aktualizovat a předávat podle skutečného stavu přiznaných podpůrných opatření 2. až 5. stupně ve škole či školském zařízení. Podpůrná opatření budou financována úpravou rozpočtu (popř. úpravou výše poskytované dotace) dané školy či školského zařízení a tok finančních prostředků půjde přímo na školy a školská zařízení. Krajský úřad (MŠMT v případě škol a školských zařízení zřizovaných MŠMT) bude na základě těchto aktuálních údajů provádět úpravu rozpočtu dané školy a poskytovat finanční prostředky tak, aby mohla zabezpečit realizaci přiznaných podpůrných opatření, včetně těch, která byla jejím žákům/dětem přiznána v průběhu roku. Postup a termíny úpravy údajů v matrice a jejich předávání obsahuje novelizovaná vyhláška č. 364/2005 Sb., o dokumentaci škol. Předávání údajů o podpůrných opatřeních s normovanou finanční náročností řeší příloha č. 3 navržené novely vyhlášky o dokumentaci škol.